مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۱ . تابستان ۱۴۰۲

Urban managment
No.71 Summer 2023

۷۳-۸۵

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۴/۳۰ تاریخ پذیرش نهایی : ۱۴۰۲/۰۶/۲۲

تحلیل آینده‌پژوهی تأثیرپذیری حکمروایی شایسته در رضایتمندی سکونت‌گاه‌های شهری (مطالعه موردی: عباس‌آباد سنندج)

سیدعلی علوی*: دانشیار دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

سامان صلواتی: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

چکیده

شهر به‌عنوان یک منبع توسعه مطرح است و جایگاه مدیریت شهری در روند توسعه شهر و بهبود سکونتگاه‌های شهری نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده‌ای دارد. در این میان، حکمروایی خوب شهری در مبحث بازآفرینی بافت فرسوده شهری با استفاده از ظرفیت نهادهای موجود و ایجاد بسترهای نهادی میان کنشگران، زمینه تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی پایدار را مهیا می‌کند. در این راستا هدف پژوهش حاضر، تحلیل نقش حکمروایی خوب شهری در بازآفرینی بافت فرسوده شهری عباس‌آباد می‌باشد. تحقیق حاضر با توجه به هدف، از نوع کاربردی است. برای تجزیه‌وتحلیل کمی یافته‌ها از نرم‌افزار MICMAC استفاده شده است و جامعه آماری به صورت روش دلفی ۳۰ نفر از متخصصان و خبرگان شهری برای پرسش‌گری و امتیازدهی به شاخص‌ها انتخاب شدند. نتایج تحقیق نشان داد که متغیرهای ابعاد مشارکت با میانگین وزنی ۶۶/۵۰ بیشترین و ابعاد شفافیت با میانگین وزنی ۸/۳۷ کمترین تأثیرگذاری را بر رضایت‌مندی سکونتی ناحیه عباس‌آباد داشته‌اند. در بین متغیرهایی که به آن‌ها اشاره شده است شاخص‌های مشارکت در سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی، وجود گروه‌های مدنی، انجمن‌های عمومی، تمرکز دولت بر فساد و تشکل‌های مردمی به ترتیب با ارزش عددی، ۵۶، ۵۵، ۵۲، ۵۱، ۴۹ بیشترین تأثیر را به صورت مستقیم بر رضایت‌مندی سکونتی مورد مطالعه داشته‌اند؛ و درنهایت مشاهده گردید که وضعیت حکمروایی خوب شهری در منطقه مورد مطالعه در وضعیت ناپایدار و نارضایتی ساکنین قرار دارد.

واژگان کلیدی: حکمروایی، حکمروایی خوب شهری، رضایت‌مندی سکونتی، آینده‌پژوهی، عباس‌آباد سنندج.

Prospective Analysis of the Effectiveness of Competent Governance in the Satisfaction of Urban Settlements (Case Study: Abbas Abad, Sanandaj)

Abstract

The city is considered a source of development and the position of urban management plays a significant and decisive role in the process of city development and the improvement of urban settlements. In the meantime, good urban governance in the issue of re-creating the worn-out urban fabric by using the capacity of existing institutions and creating institutional platforms among actors provides the basis for sustainable decision-making. In this regard, the current research aims to analyze the role of good urban governance in regenerating the worn-out urban fabric of Abbas Abad. According to the purpose, the present research is of applied type. MICMAC software was used for quantitative analysis of the findings, and the statistical population was selected by the Delphi method of 30 urban specialists and experts for questioning and rating the indicators. The research results showed that the variables of participation dimensions with a weighted average of 50.66 had the greatest impact and transparency dimensions with a weighted average of 37.8 had the least impact on the residential satisfaction of Abbas Abad district. Among the variables that have been mentioned, the indicators of participation in economic investments, the existence of civil groups, public associations, the government's focus on corruption and popular organizations, respectively, with numerical values of 56, 55, 52, 51, 49, have the greatest direct effect. They have studied residential satisfaction. Finally, it was observed that the state of good urban governance in the studied area is unstable and residents are dissatisfied.

Keywords: governance, good urban governance, residential satisfaction, future research, Abbas Abad, Sanandaj.

* نویسنده مسؤول: a.alavi@modares.ac.ir

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

مقدمه

بنابر آمارهای بین‌المللی از اوایل هزاره جدید، نیمی از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند. این توسعه شتابان شهرنشینی، دولت‌ها را برای اداره شهرها با چالش‌های تازه‌ای روبه‌رو کرده، به‌طوری که امروزه مدیریت عقلایی و کارآمد بر شهرها از مهم‌ترین مسایل کشورهای جهان شده است (Jones & Bull, 2006: 63). در این شهرها محیط شهری با کیفیت و محله به‌عنوان عنصر بنیانی، القا کننده احساس رفاه و رضایت‌مندی به ساکنان از راه خصوصیات کالبدی، اجتماعی است، در این محیط، رضایت‌مندی معیاری کلیدی در ارزشیابی کیفیت محیطی به شمار می‌رود؛ بنابراین ترجیحات ساکنین در ارتباط با محیط و کیفیت ارزش‌های محیطی است که تأثیر اساسی در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری پیرامون طرح‌های ارتقای کیفیت محیط دارد و در این رهیافت حائز اهمیت خواهد بود (حاتمی نژاد و دیگران، ۱۴۰۰: ۴۴). در این محیط شهری معیار رضایت از زندگی به ارزیابی شناختی یا قضاوت جهانی از سطح رضایت فرد از زندگی‌اش اشاره دارد و به‌عنوان پیش‌بینی کننده پیامدهای مهم زندگی در نظر گرفته می‌شود. در بسیاری از مطالعاتی که با هدف درک مزایای رضایت از زندگی انجام شده است، مشخص شده است که سطح بالاتری از رضایت از زندگی برای نتایج سلامت جسمی (مانند طول عمر، عملکرد فیزیکی) بسیار مفید است (Soy-lu, 2023: 1). در زمینه رضایت از زندگی امروزه مسکن و محل زندگی به‌عنوان یکی از مسائل حاد در کشورهای درحال‌توسعه درآمده است. در این مناطق به دلایل مختلف از جمله نبود سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مناسب در ارتباط با زمین و مسکن، این مسئله به صورتی حاد و بحرانی درآمده است (شریفی و دیگران، ۱۳۹۸: ۳۵). برای برون‌رفت از این مسایل، برنامه‌ریزان به این نتیجه رسیدند که مشکل مدیریت شهری، کمبود منابع مالی، فناوری و یا نیروی انسانی ماهر و دارای تخصص نیست، بلکه مشکل اصلی در شیوه و الگوی مدیریتی این عوامل در فضای شهری است. در نتیجه در اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی رویکرد حکمروایی خوب شهری در مقابل این رویکرد و با تأکید سازمان‌های جهانی و بین‌المللی و دولت‌ها قرار گرفت. حکمروایی خوب در رابطه با توانایی دولت جهت خدمت به شهروندان به وجود آمده و قوانین، فرایندها و رفتارهایی که منافع را در بردارند بیان می‌کنند. حکمروایی خوب لازمه مدیریت خوب شهری است؛ چرا که نوعی اعمال قدرت در مدیریت منابع اقتصادی و اجتماعی یک کشور برای توسعه محسوب می‌شود. براساس برنامه توسعه سازمان ملل، حکمروایی برای دست‌یابی به اهداف توسعه، مدیریت سیاسی و دولتی عاری از فساد است؛ بنابراین برای دست‌یابی به اهداف توسعه شهری، باید توجه ویژه‌ای به حاکمیت توسعه داشت (Bhaduri, 2020: 33).

شهر سنندج نیز از این قاعده مستثنی نیست و طی دهه‌های اخیر رشد شتابانی در افزایش جمعیت و همچنین در گسترش سطح شهر داشته است. در واقع گسترش فیزیکی پیوسته شهر سنندج طی مدت‌ها، فضاهای زیستی پیرامون را به شدت دگرگون کرده است. یکی از این فضاهای دگرگون شده، محله قدیمی عباس‌آباد سنندج می‌باشد که این محله از لحاظ محیط شهری و بافت محلی موجود، از دسترسی و فضای نامطلوبی برخوردار می‌باشد. معیارها و مؤلفه‌هایی که رضایت‌مندی ساکنان این محله را مورد عنایت و درخور قرار دهد در سطح نامناسب و غیراستاندارد قرار دارد و یکی از دلایل اصلی ثبات این وضع، اجرای حکمروایی نامطلوب و ضعیف از سوی دولت و متقابلاً مردم می‌باشد. در این راستا این تحقیق می‌کوشد تا با شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مطلوب حکمروایی خوب شهری به شناخت میزان رضایت‌مندی سکونتی ساکنان این منطقه مبادرت کند.

پیشینه تحقیق

مطالعات داخلی: ساسان‌پور و دیگران (۱۴۰۱)، در پژوهش خودشان با عنوان واکاوی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در ۸۷۸۷ مناطق شهری (موردمطالعه: منطقه ۱۶ شهر تهران)، نتایج تحقیق‌شان نشان داد که ناحیه ۳ به‌عنوان بهترین ناحیه و ناحیه ۱ به‌عنوان ضعیف‌ترین ناحیه از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری می‌باشند. به‌طور کلی تفاوت زیادی بین نواحی مختلف منطقه ۱۶ از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری وجود ندارد و عملکرد کل منطقه ۱۶ در ارائه‌ی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، ضعیف ارزیابی گردید. حاتمی‌نژاد و دیگران (۱۴۰۰)، در تحقیق خود تحت عنوان واکاوی مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهری در ایجاد رضایت‌مندی سکونتی (مطالعه موردی: شهر رشت)، دریافتند که مدیریت و برنامه‌ریزی یکپارچه شهری، مشارکت شهروندان و اجتماعات محلی، وجود زیرساخت‌ها و سازوکارهای لازم برای مداخله شهروندان و همکاری سازمان‌های مردم‌نهاد با شهرداری بیشترین ارزش سازگاری را بین عوامل کلیدی در بهبود وضعیت رضایت‌مندی سکونتی شهر رشت در چارچوب حکمروایی خوب شهری دارند. قاسمی و دیگران (۱۴۰۰)، در تحقیق خود تحت عنوان واسنجی تأثیر حکمروایی خوب شهری بر بازآفرینی بافت فرسوده در مناطق شهری (مطالعه موردی: شهرضا)، دریافتند که نتایج آزمون تی نشان داد میانگین اکثر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری پایین‌تر از سطح متوسط طیف لیکرت است، لذا می‌توان گفت شهر شهرضا از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در سطح نامطلوبی قرار دارد. همچنین نتایج آزمون کندال نشان داد بین شاخص‌های بازآفرینی بافت فرسوده و حکمروایی خوب

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۱ . تابستان ۱۴۰۲
Urban managment
No.71 Summer 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

شهری در شهرضا ارتباط معناداری وجود دارد. خاتون‌آبادی و دیگران (۱۳۹۰)، در تحقیق خودشان تحت عنوان میزان رضایت‌مندی ساکنان از کیفیت محیط سکونتی (مطالعه موردی: روستاشهر عاشق‌آباد)، دریافتند که بین متغیرهای جنسیت، تأهل، سن، تحصیلات، درآمد خانوار و متغیرهای ارتباطی – موقعیتی با سازه رضایت‌مندی از کیفیت محیط سکونتی ارتباط معنادار وجود دارد.

مطالعات خارجی: جوز و همکاران (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان، اقتصاد سبز و حکمروایی شهری: ارزیابی حکمروایی خوب در فرآیندهای کلیدی اقتصادی شهری، مکانیسم‌هایی را برای ایجاد سیستم‌های اجتماعی و زیست‌محیطی اقتصاد سبز ارائه کرده‌اند. نتایج نشان داد که اگر ما قادر به درک، تشخیص و اداره روابط بین شهرها و محیط محلی و جهانی نباشیم حیات شهرها در بلندمدت با تهدید مواجه خواهد شد و عواقب غیرقابل تصور برای ساکنان شهرهای امروزی خواهد داشت. بداخ (۲۰۱۷)، در تحقیق خود با عنوان مفهوم حکمروایی خوب شهری و کاربرد آن در برنامه‌ریزی شهری پایدار، دریافت که رویه برنامه‌ریزی در کشورهایی که اصول «حکمرانی خوب شهری» را با موفقیت اجرا کرده‌اند، دیگر سلسله مراتبی و از بالا به پایین نیست، بلکه از پایین به بالا بوده و به‌طور فزاینده‌ای به فرآیند کاری تبدیل می‌شود که در آن نتیجه ایده‌آل باید به‌طور مداوم توسعه یابد و بین بازیگران مختلف هماهنگ شود. همچنین در فرآیند تصمیم‌گیری جمعی، تمرکز نباید تنها بر حصول نتایج معین و دستیابی به توافق بین شرکت‌کنندگان باشد، بلکه مهم است که بر جنبه آموزشی و نقش آن در شکل دادن به شهروندی و توسعه اشکال مشارکت پیچیده‌تر تأکید شود. بیسواس و دیگران (۲۰۱۹)، در تحقیق خو با عنوان چارچوب حکمروایی خوب برای مدیریت شهری، به منظور ارائه جهانی، مقایسه و رتبه‌بندی خدمات در مناطق جغرافیایی یا سازمان‌های حاکم، یک چارچوب حکمرانی خوب را ایجاد کردند که قادر است خدمات را با کمک جمع‌آوری داده‌های اولیه و ثانویه ارزیابی کند. مهم‌ترین معیارهایی که در این زمینه مورد ارزیابی و بازبینی قرار گرفت عبارت بودند از: پاسخگویی، شفافیت، مشارکت، اثربخشی، برابری، پایداری، چشم‌انداز و برنامه‌ریزی، مشروعیت و بوروکراسی، ظرفیت مدنی، ارائه خدمات، اقتصاد کارآمد، روابط و امنیت. چاولی و همکاران (۲۰۲۲)، در تحقیق خود با عنوان منطق تاریخی و الگوهای جغرافیایی حکمرانی روستایی-شهری در چین، روستایی و بحران‌های جدی پیری و توخالی در مناطق روستایی برجسته می‌شود. به این نتیجه رسیدند که حکومت روستایی- شهری باید توجه کافی به همگرایی منافع گسترده‌تر داشته باشد.

با توجه به مطالعات اسنادی صورت گرفته و همچنین بررسی و مرور مطالعات مذکور (پیشینه تحقیق)، این تحقیق دارای تفاوت‌هایی با مطالعات ذکر شده می‌باشد. به‌عنوان نمونه جوز، بیسواس و چاولی از روش‌های پرسش‌نامه و مطالعات میدانی؛ بداخ از تحلیل همبستگی بهره گرفته‌اند. تحقیق حاضر سعی نموده از روش‌های آمیخته و آینده‌پژوهی و سیستم اطلاعات جغرافیایی برای ارائه آن استفاده نموده و از تحقیقات صورت گرفته در پیشینه مذکور بهره ببرد. همچنین تحقیقات مذکور، بیشتر به یک بعد از حکمروایی خوب شهری اشاره داشته، در حالی که پژوهش حاضر سعی کرده است چند بعد از عوامل مهم تأثیرگذار بر حکمروایی خوب شهری (دسترسی، ویژگی‌های فیزیکی–کالبدی، ویژگی‌های اجتماعی، خدمات عمومی و واحدهای مسکونی) در ناحیه عباس‌آباد را بررسی کند. این پژوهش با بررسی ویژگی‌های حکمروایی خوب شهری، به تبیین وضعیت‌های محتمل و درنهایت تدوین سناریوهای احتمالی و شناسایی سناریوهای مطلوب مؤثر بر وضعیت رضایت‌مندی سکونتی مردم در محله عباس‌آباد سنندج به‌عنوان مورد مطالعه پرداخته و این سؤال اصلی را مطرح نموده که با توجه به سیاست حکمروایی خوب شهری، درجه رضایت‌مندی سکونتی مردم محله در چه وضعیتی (پایدار، ناپایدار) قرار گرفته دارد.

روش‌شناسی پژوهش

آینده‌نگاری با ایجاد فرصت مشارکت گسترده جامعه مدنی در فرایند تصمیم‌گیری زمینه حکمروایی چندلایه‌ای و چندبازیگری را فراهم می‌کند و از این‌رو شفافیت و مشروعیت فرایند تصمیم‌گیری و مقبولیت تصمیم‌ها را بهبود می‌بخشد (جاسازی مشارکت ذینفعان در تصمیم‌گیری). باز شکل‌دهی به سیستم تصمیم‌گیری (بازساخت سیستم تصمیم‌گیری به منظور مواجهه با چالش‌های جدید و وجود نقش‌ها و روابط جدید میان بازیگران) عملکرد نمادین با اجرای آینده‌نگاری، مدیران به ذینفعان نشان می‌دهد که تصمیم‌های آن‌ها براساس اصول عقلانی بنا شده است. علاوه بر عملکردهای ذکرشده در بخش فوق، هر پروژه آینده‌نگاری تأثیرات مستقیم و غیرمستقیمی دارد که به کمک سنجش آن‌ها میزان موفقیت آینده‌نگاری سنجیده می‌شود. با مرور مبانی نظری مرتبط با آینده‌نگاری و کاربرد آن در حکمروایی مشخص می‌شود که مدل‌های مختلفی برای ارتباط آینده‌نگاری با حکمروایی وجود دارد و آینده‌نگاری می‌تواند دستاوردهای متعددی برای حکمروایی داشته باشد (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۸: ۴۳۷). در دهه‌های اخیر حکمروایی به یکی از واژه‌های کلیدی علوم فضایی، به ویژه در حوزه جغرافیا تبدیل شده است. حکمروایی فرآیندی است که به حضور و ارتقاء نقش کنشگران در تصمیم‌گیری‌ها و اداره امور ارج می‌نهد و درنهایت می‌تواند منجر به توسعه پایدار محیط

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

گردد. تا دهه‌ی ۱۹۸۰ میلادی فرض اولیه و غالب آن بود که حکومت‌ها دارای اقتدار و ظرفیت لازم برای اداره و حکومت هستند، یعنی توان صورت‌بندی و اجرای سیاست‌ها و تحقق اهداف توسعه را دارند (صرافی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۳). حکمروایی مفهوم جدیدی نیست، قدمت آن به قدمت تاریخ تمدن بشری برمی‌گردد، این اصطلاح از لغت Kebemete و Kebernan گرفته شده است (Mc Karney and et al, 1995: 5). آدینک خاطرنشان می‌کند که حکمروایی شهری فرایندی است که بر اساس کنش متقابل میان «نهادهای رسمی اداره شهر»، «سازمان‌های غیردولتی» و «تشکل‌های جامعه مدنی» از سوی دیگر شکل می‌گیرد (Addink,2019:3). حکومت به‌طور خاص به معنی حکمرانی از راه اعمال اقتدار و نیز اداره امور کشور آمده است (Rakodi, 2001: 524). حکمروایی خوب شهری نیز مفهومی چندبعدی است که بر بهبود کیفیت زندگی شهروندان محلی، به ویژه جوامع حاشیه‌نشین و محروم تمرکز دارد (Meyer & Auriacombe, 2019: 2). حکمروایی خوب عبارت است از انجام کارها در یک ساختار نهادی سالم که با کنترل‌ها و موازنه‌های مؤثر و قدرت‌های متقابل مشخص می‌شود - همان‌طور که متعاقباً آن‌ها را در چارچوب گسترده‌تر حاکمیت قانون دموکراتیک نامیدیم (Hendriks, 2014: 554). اگرچه اصطلاحات مربوط به حکمروایی دارای کاستی‌هایی است، اما دو مزیت عمده برای اهداف فعلی دارد. قبل از هر چیز، مفهوم حکمروایی توجه ما را به این واقعیت جلب می‌کند که حکومت در قلمرو شهری بیش از «تالار شهر» به‌عنوان استعاره‌ای از حکومت تک‌مرکزی در شهر را شامل می‌شود. "حکومت محلی" نه بیشتر (و نه کمتر) از یک بخش تشکیل‌دهنده "حکومت شهری" است. دوم و شاید مهم‌تر، اگر مفهوم حکمروایی را به «حکمروایی خوب» گسترش دهیم، این ما را تشویق می‌کند تا به‌طور سیستماتیک‌تری در مورد کیفیت در هنر مدیریت تأمل کنیم و دری را برای درک غنی و متنوع از ارزش‌های اداری و قلمرو شهری که یک بستر آزمایشی مناسب برای انجام این کار است را می‌گشاید (Pierre 2005; Stoker 2000, 2011). حکمروایی اصول فعلی دولت از بالا به پایین حکمروایی جهانی را به چالش می‌کشد و بر نقش محلی متمرکز می‌شود تا حاکمیت شهری را در برابر نیازهای مردم پاسخ‌گوتر کند. حکمروایی شهری به تمام پویای سازمان‌های دولتی و نیروهای بازار و نهادهای اجتماعی تأکید دارد (Fu, 2018: 2). طبق این تعریف حکمروایی خوب شهری، هم‌نهادهای رسمی و هم اقدامات غیررسمی و سرمایه اجتماعی شهروندان را در برمی‌گیرد. در واقع کنشگران حکمروایی خوب شهری متشکل از سه بازوی اصلی شامل دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است (Kedogo et al,2010:2). شاخص‌هایی که برای سنجش و ارزیابی حکمروایی خوب شهری ارائه شده‌اند، برگرفته از دو منبع اصلی یعنی بانک جهانی و سازمان ملل است که سایر محققان و مؤسسات پژوهشی نیز با مبنا قرار دادن این دو منبع، شاخص‌های مخصوص به خود را ارائه نموده‌اند. بانک جهانی، حکمروایی خوب را بر اساس شش شاخص زیر تعریف کرده است، حق اظهارنظر و پاسخگویی؛ ثبات سیاسی؛ اثربخشی دولت؛ کیفیت قوانین و مقررات؛ حاکمیت قانون و کنترل فساد؛ اما جامع‌ترین شاخص‌ها را منشور حکمروایی شهری سازمان ملل ارائه داده و اصول نه‌گانه زیر را به‌عنوان معیارهای حکمروایی خوب برشمرده است، مشارکت شهروندان؛ قانونمندی؛ شفافیت؛ مسئولیت‌پذیری؛ اجتماع‌محوری؛ عدالت و انصاف؛ کارایی و اثربخشی؛ پاسخ‌گویی و بینش راهبردی (UNDP,2002:1). برخی از اندیشمندان یا نهادهای بین‌المللی در حوزه حکمروایی بر رابطه بین جامعه مدنی و دولت تأکید کرده‌اند و برخی به اهمیت آن در توسعه از طریق اختیاردهی به نهادهای عمومی پرداخته‌اند (World Bank, 2012). برنامه سکونتگاه بشری سازمان ملل نیز بر فرایندهای حکمروایی و پیچیدگی آن‌ها تمرکز کرده است و همچنین برنامه توسعه سازمان ملل نیز، نقش آن را در فقرزدایی حائز اهمیت یافته است. از دیدگاه توسعه پایدار، حکمروایی شهری بر نقش مشارکت‌های محلی در تقویت برنامه‌های اجتماعی و اقتصادی و سیاسی در اجتماع شهری متمرکز شده است (UNHABITAT, 2002; 2009). در نقطه مقابل حکمروایی عامل حکومت نقش اساسی را ایفا می‌کند. حکومت شامل راهبری، هدایت و تنظیم و تأثیرگذاری و تعیین کردن است که اغلب به همراه قدرت و اجرای امور مربوط به دولت و ایده سلسله‌مراتبی عقلانی راهبردی است که به ساختار نهادی اقتدارگرایانه مربوط می‌شود. حکمروایی جوهره آن روابط بین درون و غیردرون حکومتی و به نوعی صورت‌بندی و مباشرت قوانین رسمی و غیررسمی در ارتباط است که حوزه عمومی را تنظیم کرده و صحنه‌ای است با که دولت و کنشگران اقتصادی و اجتماعی در تعامل است. با گذار از حکومت به حکمروایی می‌توان کاهش قدرت دولت در سیاست‌گذاری، رهایی از نهادگرایی در سیاست‌گذاری و به چالش کشیدن دموکراسی پارلمانی را به ارمغان آورد. حکومت و حکمروایی دو الگوی متفاوت در شیوه اداره شهرها هستند. تفاوت این دو ایده در میزان قدرت؛ نفوذ و صلاحیت سه عنصر دولت، بخش خصوصی و بخش مردمی (جامعه) در جامعه شهری است. در تعریف نظری، حکمروایی یک گام جلوتر از حکومت است. حکومت، یک نهاد است درصورتی‌که حکمروایی، یک فرایند تعاملی است که میان نهاد رسمی حکومتی و عناصر دیگر، شکل می‌گیرد و سیاست‌ها و تصمیم‌ها از دل این تعامل برمی‌خیزد. در ادامه راه این فرایند می‌تواند به یک نهاد تثبیت شده تبدیل شود که توانایی اداره جامعه را داشته باشد. بدین ترتیب از دیدگاه‌های مختلف، یکی از

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۱ . تابستان ۱۴۰۲
Urban managment
No.71 Summer 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

تفاوت‌های عمده میان حکومت شهری و حکمروایی شهری در فراگیرتر و گسترده‌تر بودن حکمروایی نسبت به حکومت خلاصه می‌شود. درواقع حکمروایی، حکومت را شامل می‌شود و علاوه برآن عناصر، گروه‌ها و سازمان‌هایی را در برمی‌گیرد که به‌طور غیررسمی در رشد و توسعه شهر مؤثرند. نکته دیگر اینکه مفهوم حکمروایی شهری در مقیاس‌های مختلف تعریف شده است (نظم‌فر و دیگران، ۱۳۹۶: ۲۷۰).

جدول ۱: مقایسه ویژگی‌های اصلی حکومت و حکمروایی

عنوان مقایسه	حکومت	حکمروایی
بازیگران	- تعداد بسیار محدود مشارکت‌کنندگان - عوامل اجرایی اساساً دولتی	- تعداد بسیار زیاد مشارکت‌کنندگان - بازیگران بخش خصوصی و عمومی
کارکردها (وظایف)	- مشاوره صورت نمی‌گیرد - هیچ همکاری در صورت‌بندی سیاست‌ها و اجرای آن‌ها صورت نمی‌گیرد	- انجام مشاوره - همکاری تا حد امکان در صورت‌بندی و اجرای سیاست‌ها
ساختار	- مرزهای بسته - عضویت غیرارادی	- مرزهای باز - عضویت داوطلبانه (ارادی)
قراردادهای تعامل	- اقتدار سلسله‌مراتبی، رهبری متصل از بالا - تعامل خصمانه / روابط متضاد - برخوردهای غیررسمی - پنهان‌کاری	- مشاوره افقی / تحرک درونی - توافق بر سر هنجارهای فن‌سالارانه / روابط تعاونی - برخوردهای بسیار غیررسمی - باز بودن (شفافیت)
توزیع قدرت	- آزادی عمل بالای دولت از جامعه - گروه‌های ذی‌نفع جامعه هیچ نفوذی در دولت ندارند - هیچ تعامل یا همزیستی بین بازیگران وجود ندارد	- آزادی عمل اندک دولت از جامعه، تسلط پراکنده دولت - گروه‌های ذی‌نفع نفوذ پراکنده‌ای در دولت دارند - تعادل و همزیستی بین بازیگران وجود دارد

منبع: (Schwab, Kubler and Walti, 2001: 11-12)

محیط شهری و رضایت‌مندی سکونتی

مفهوم منظر محیط شهری می‌تواند در درک ادغام فرآیندهای طبیعی و انسانی که در یک قلمرو اتفاق می‌افتد مفید باشد؛ و چگونگی درک آن محیط. مناظر شهری توجه فزاینده‌ای را به خود جلب کرده‌اند، زیرا شهرها به خانه درصد بیشتری از جمعیت جهان تبدیل شده‌اند. علاوه بر این، توسعه مناظر شهری پایدار در بحث‌های پیرامون شهرنشینی پایدار گنجانده شده است که شامل رویکردی جامع و یکپارچه برای بوم‌شناسی شهری، برنامه‌ریزی شهری و مدیریت زیست‌محیطی است. گسترش عملکردهای شهری به مناطق اطراف می‌تواند پیامدهای زیست‌محیطی قابل‌توجهی داشته باشد؛ بنابراین، محققان اصرار دارند که مدیریت کاربری اراضی پیرامونی باید هم با برنامه‌ریزی منظر و هم با خواسته‌های ساکنان شهر هماهنگ شود. از زمان تصویب بیانیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۸۴ حق داشتن مسکن مناسب به‌عنوان یکی از اجزای مهم استانداردهای زندگی مطلوب معرفی شده است. از آن تاریخ، همه دولت‌ها مقررات خاصی در بخش سرپناه وضع کرده و اقدام به ایجاد وزارتخانه‌های مسکن یا گنجاندن دپارتمان مسکن در سایر وزارتخانه‌ها به منظور تخصیص وجوه و تدوین سیاست‌ها، مقررات، برنامه‌ها و پروژه‌های خاص در بخش مسکن کرده‌اند (علی‌زاده و دیگران، ۱۳۹۵: ۳۱۸). رضایت از زندگی مفهوم پیچیده‌ای است که عمیق‌تر در حس زندگی فرد می‌کاود. از این گذشته، هیچ مرحله‌ای از زندگی یک فرد را نمی‌توان جدا از پیشایندها و پیامدهای آن درک کرد. برخی از ویژگی‌های زندگی که ارتباطی با رضایت از زندگی دارند عبارتند از داشتن شریک زندگی، توانایی دستیابی به اهداف خود در زندگی و داشتن احساس یکپارچگی در روشی که فرد زندگی کرده است (Stahnke, 2022: 2). از آنجا که رضایتمندی سکونتی، بخشی از حوزه رضایت‌مندی از زندگی در معنای عام به شمار می‌آید، یکی از مطالعه شده‌ترین موضوعات در زمینه محیط مسکونی قلمداد می‌شود. در دهه‌های اخیر، رضایت‌مندی در تحقیقات مرتبط با سنجش میزان کیفیت محیط در نواحی سکونتی مطرح شده است. از آنجا که کیفیت محیط‌های مسکونی به صورت مفهومی سلسله‌مراتبی و چندبعدی عنوان شده است و کیفیت محیط از طریق چندین ویژگی اساسی توصیف می‌شود، لذا رضایتمندی نیز به صورت مفهومی با ویژگی‌های چندگانه مطرح می‌شود. در مطالعه‌ای که لنسینگ و مارانز در سال ۱۹۶۹ صورت دادند، رضایتمندی یکی از معیارهای اصلی سنجش میزان کیفیت محیطی مطرح گردید و بدین ترتیب کیفیت محیط را چنین تعریف کردند: «محیط با کیفیت بالا، احساس رفاه و رضایتمندی را به واسطه ویژگی‌هایی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

که ممکن است فیزیکی، اجتماعی یا سمبلیک باشد، به جمعیتش منتقل می‌کند» (Jian & Ge, 2006). بدین ترتیب از دیدگاه پژوهشگران مختلف، رضایتمندی به‌عنوان معیاری عام برای سنجش کیفیت محیط مطرح شده است. مفهوم رضایتمندی سکونتی را از منظر لغوی به‌عنوان تجربه‌ای از حس لذت یا خوشنودی از زندگی در یک محیط مسکونی تعریف کرد. احساس رضایت از زندگی اگرچه تا حد زیادی به شرایط فردی بستگی دارد، اما تأثیر عوامل اجتماعی در بروز آن بسیار پررنگ‌تر به نظر می‌رسد. از طرفی مسکن تنها به چهاردیواری خانه محدود نمی‌شود، بلکه محیط اطراف شامل محله و همسایگان را نیز در برمی‌گیرد. در فرآیند استحاله مفهوم خانه بـه مسکن، شکل‌گیری خاطرات جمعی، برانگیخته شدن عواطف و احساسات، شکل‌گیری حـس تعلق و معنا یافتن مکان صورت می‌گیرد که در نتیجـه آن، تجربه رضایت از سکونت حاصل خواهد شد (Philips, 2004 & Rowles, 2006).

جدول ۲: مؤلفه‌ها و نماگرهای ارزیابی رضایتمندی سکونتی

مؤلفه	نماگر
دسترسی	دسترسی به فضای سبز، خدمات تجاری روزمره، فضای آموزشی، مراکز بهداشتی – درمانی، گذران اوقات فراغت، ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی، اماکن مذهبی، ورزشی، خدمات عمومی شهر و ... .
ویژگی‌های اجتماعی	سرزندگی و نشاط در شهر، تعامل با همسایگان، رضایت از تراکم جمعیت، احساس آرامش در محل زندگی، تمایل به همکاری، اعتماد، امنیت در شهر، دلبستگی و تعلق، مشارکت گروهی.
ویژگی‌های فیزیکی - کالبدی	کیفیت پیاده راه‌ها، تمیزی معابر، طراحی و زیباسازی معابر، مبلمان مناسب شهری، نظافت و آراستگی خیابان‌ها، آلودگی هوا، زیبایی ساختمان و بناهای شهر، تراکم‌های ساختمانی، طول و عرض مناسب خیابان و کوچه‌ها.
واحد مسکونی	استحکام، رعایت استانداردها، مساحت واحد مسکونی، امکانات و تسهیلات، تعداد اتاق، تعداد طبقات، طول عمر ابنیه
خدمات عمومی	جمع‌آوری و دفن زباله، آب‌های سطحی، زیباسازی شهر توسط شهرداری، وضعیت آسفالت، مناسب بودن روشنایی

منبع: (حاتمی‌نژاد و دیگران، ۱۴۰۰: ۴۶ / بیروتی و همکاران، ۱۴۰۰: ۸۶)

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر توصیفی - تحلیل و از لحاظ هدف کاربردی است. روش جمع‌آوری داده‌ها اسنادی و پیمایشی و جامعه‌ی آماری کارشناسان مسائل شهری (اساتید دانشگاه، دانشجویان رشته‌های مرتبط، مسئولین شهری و...) در شهر سنندج می‌باشند. به منظور تجزیه‌وتحلیل داده‌های جمع‌آوری شده، از روش تحلیل تأثیرات متقاطع (تحلیل ساختاری) استفاده شده است. روش تحلیل تأثیرات متقاطع (تحلیل ساختاری) روشی است که برای تحلیل روابط بین متغیرها به ویژه در سیستم‌های گسترده و دارای ابعاد متعدد به کار می‌رود. روش MICMAC برای انجام محاسبه‌های ماتریس اثرات متقاطع طراحی شده است. خروجی‌های نرم‌افزار به صورت جداول و نمودارها می‌تواند کمک بسزایی به درک ابعاد و روابط سیستمی و چگونگی عمل سیستم در آینده بکند. به‌طور کلی، تحلیل ساختاری در سه مرحله انجام می‌شود:

مرحله‌ی اول: استخراج متغیرها / عامل‌ها (این مرحله که به ندرت ساختار رسمی و استانداردی دارد، اما به منظور ادامه‌ی روند پردازش الزامی است). **مرحله‌ی دوم:** تعیین روابط بین متغیرها (آنچه در این مرحله مهم است به هم پیوند دادن متغیرها و عوامل و توصیف شبکه‌ی ارتباط بین آن‌هاست. **مرحله‌ی سوم:** (شناسایی عوامل پیشران) در راستای تعیین حجم نمونه با توجه به جامعه‌ی آماری تحقیق که شامل کارشناسان مسائل شهری بوده است، از روش نمونه‌گیری گلوله برفی استفاده شده است. حجم نمونه‌ی این پژوهش برابر با ۳۰ کارشناس است که پرسش‌نامه (ماتریس عوامل) در اختیار کارشناسان قرار گرفته است. متغیرهای موجود در سطرها بر متغیرهای موجود در ستون‌ها تأثیر می‌گذارند؛ به این ترتیب متغیرهای سطرها، تأثیرگذار و متغیرهای ستون‌ها، تأثیرپذیرند. میزان ارتباط، با اعداد بین صفر تا سه سنجیده می‌شود. عدد «صفر» به منزله «بدون تأثیر»، عدد «یک» به منزله «تأثیر ضعیف»، عدد «دو» به منزله «تأثیر متوسط» و درنهایت عدد «سه» به منزله «تأثیر زیاد» است.

پیشران‌های استراتژیک پیشران‌هایی هستند که هم قابل دستکاری و کنترل باشند و هم بر پویایی و تغییر سیستم تأثیرگذار باشند. با این توصیف پیشران‌هایی که تأثیر بسیار بالایی دارند، ولی قابل کنترل نیستند را نمی‌توان پیشران استراتژیک محسوب کرد. بر این اساس متغیرهای ناحیه ۱ شبکه مختصات، پیشران‌های استراتژیک هستند، چرا که هم قابلیت کنترل توسط سیستم مدیریتی را دارند و هم بر سیستم تأثیرگذاری قابل قبولی دارند. در واقع هرچه از ابتدای ناحیه ۳ به سمت انتهای ناحیه ۱ شبکه مختصات نزدیک‌تر می‌شویم بر میزان اهمیت و استراتژیک بودن پیشران افزوده می‌شود. پیشران‌های هدف، این متغیرها در زیر ناحیه قطری شمال شرقی صفحه قرار دارند، این

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۱ . تابستان ۱۴۰۲
Urban managment
No.71 Summer 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

متغیرها در واقع نتایج تکاملی سیستم بوده و نمایانگر اهداف ممکن در یک سیستم هستند. با دستکاری و ایجاد تغییرات در این متغیرها می‌توان به تکامل سیستم مطابق برنامه و هدف خود دست یافت.

جدول ۳: شاخص‌های حکمروایی خوب شهری

ابعاد	معیار
مشارکت	انجمن‌های عمومی، تشکل‌های مردمی، همکاری بین محلی، وجود گروه‌های مدنی، مشارکت در سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی، مشارکت‌های زیست‌محیطی،
عدالت	نظرخواهی همگانی، برابری جنسیتی، تقسیم عادلانه برنامه‌های عملیاتی، برخورد یکسان با فعالیت‌های غیرقانونی، توجه دولت به همه اقشار، اقدامات مثبت برای زنان، اقدامات مثبت برای نیازمندان، فرصت برابر برای دریافت خدمات
اثربخشی	نظرسنجی‌های مردی از رضایتمندی سکونتی، مدیریت خوب منابع محلی، استانداردهای عملکردی منتشر شده، مقدار بودجه‌های سرمایه‌گذاری شده، حضور مداوم مسئولین و مقامات محلی
شفافیت	حق دسترسی به اطلاعات عمومی، انتشار عمومی قراردادها، امکان ثبت و پیگیری شکایت‌های مردمی، مستندسازی اطلاعات و تصمیم‌گیری‌ها، درگیر کردن عموم مردم در جلسات
مسئولیت‌پذیری	تمرکز دولت بر فساد، ترویج نظام‌های آموزشی مردمی، مبارزه با فساد و کج‌روی‌ها، مسئولیت‌پذیری در برابر وظایف محوله، احساس مسئولیت جهت رونق فعالیت‌های تجاری، اعتراف به خطا و اشتباه مدیریتی
مالی	بودجه‌ریزی عملیاتی، ظرفیت سرمایه‌گذاری، سرمایه‌گذاری اجتماعی، مدیریت نقشه‌های ثبت اراضی، پردازش و انتشار گزارش‌های مالی، عقد قراردادهای عملیاتی
امنیت	حل‌وفصل تعارض‌ها، محافظت در برابر جرائم، نظارت گسترده دولت، حضور مأمورین وظیفه، بسترسازی حضور گسترده مردم، افزایش آگاهی‌های مردمی، فرهنگ‌سازی
توافق جمعی	نگرش و باور به کار گروهی، رابطه بین مسئولان و مدیران و مردم، رابطه و تعامل بین سه نهاد (دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی)، توافق جمعی برای حل مشکلات

منبع: (جمع‌آوری نگارندگان)

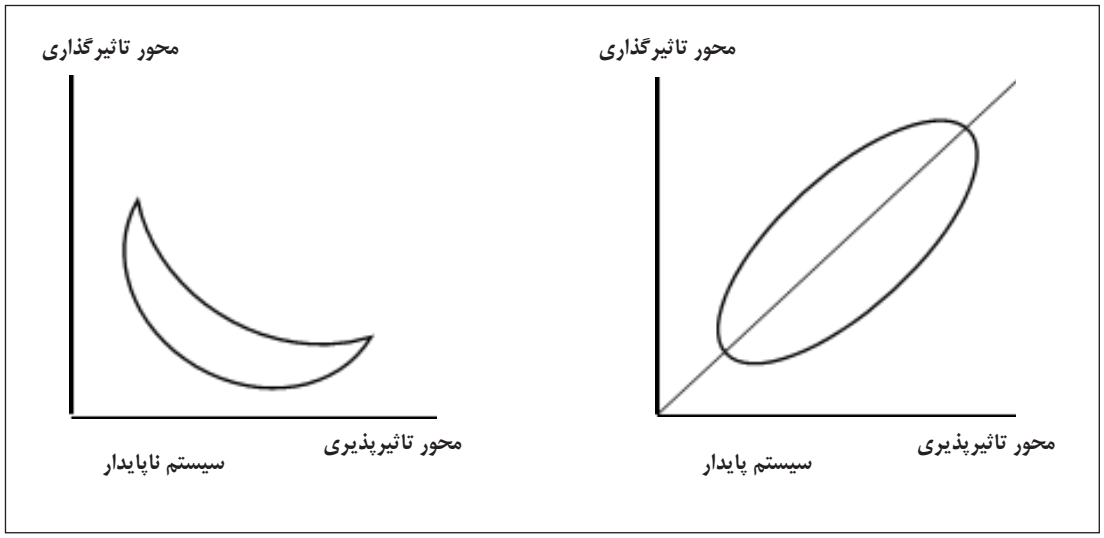
نرم‌افزار میک‌مک ابزار تحلیل ساختاری

روش میک‌مک برای انجام محاسبه‌های سنگین ماتریس اثرات متقاطع طراحی شده است. فرآیند این روش این‌گونه است که ابتدا متغیرها و مؤلفه‌های مهم در حوزه موردنظر شناسایی و سپس در ماتریسی مانند تحلیل اثرات وارد می‌شود. آنگاه میزان ارتباط میان این متغیرها با حوزه مربوط، از سوی خبرگان مشخص می‌گردد. متغیرهای موجود در سطرها بر متغیرهای موجود در ستون‌ها تأثیر می‌گذارند؛ به این ترتیب متغیرهای سطرها، تأثیرگذار و متغیرهای ستون‌ها، تأثیرپذیرند. میزان ارتباط، با اعداد بین صفر تا سه سنجیده می‌شود. عدد «صفر» به منزله «بدون تأثیر»، عدد «یک» به منزله «تأثیر ضعیف»، عدد «دو» به منزله «تأثیر متوسط» و درنهایت عدد «سه» به منزله «تأثیر زیاد» است؛ بنابراین، اگر تعداد متغیرهای شناسایی شده n باشد، یک ماتریس n*n به دست می‌آید که در آن تأثیرات متغیرها بر یکدیگر مشخص شده است. داده‌های این تحقیق از طریق مصاحبه با خبرگان اقتصادی، کارشناسان شهری و مدیران شهری جمع‌آوری و سپس به روش دلفی عوامل اصلی، رتبه‌بندی خواهد شد. در مرحله دوم، با طراحی پرسشنامه، داده‌های مربوط به ماتریس تأثیرات عوامل از همان خبرگان جمع‌آوری و در تحلیل استفاده خواهد شد. در این تحلیل، دو نوع اثر مستقیم و غیرمستقیم از هم تفکیک می‌شوند و آثار مستقیم از نتیجه تحلیل تأثیرات عوامل بر یکدیگر به دست می‌آید و آثار غیرمستقیم از طریق توان‌های ۲، ۳، ۴ و... عوامل محاسبه می‌شوند. در تحلیل‌های ماتریس متقاطع با روش میک‌مک شش مرحله انجام می‌شود: درک سیستمی و مشاهده پایداری یا عدم پایداری سیستم؛ شناسایی تأثیرات غیرمستقیم متغیرها؛ شناسایی عوامل و پیشران‌های اصلی و استفاده از آن‌ها در سناریونویسی؛ درک کلی از سیستم و پرهیز جزئی؛ شناسایی عوامل ناپیدارکننده سیستم و شناسایی محیط به واسطه سنجش تأثیرگذاری.

نحوه‌ی پراکنش عوامل بر روی این نمودار گویای آن است که سیستم در چه وضعیتی قرار دارد. آیا سیستم پایدار است یا ناپایدار؟ این فهم اولیه از وضعیت سیستم بر نحوه‌ی تحلیل عوامل تأثیرگذار است. در سیستم‌های پایدار پراکنش عوامل به صورت «L» است، یعنی برخی عوامل دارای تأثیرگذاری و برخی دارای تأثیرپذیری بالا هستند؛ بنابراین در سیستم‌های پایدار مجموعاً سه دسته عوامل تأثیرگذار، عوامل تأثیرپذیر و عوامل مستقل مشاهده می‌شود. در مقابل، در سیستم‌های ناپایدار وضعیت پیچیده‌تر از سیستم‌های پایدار است. در این سیستم‌ها عوامل در حول محور قطری بردار و در تمامی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

صفحه پراکنده‌اند و عوامل در اکثر مواقع حالتی بینابینی دارند (شکل ۱).

شکل ۱: تأثیرپذیری / تأثیرگذاری متغیرها در تحلیل اثرات متقاطع
(صلواتی و دیگران، ۱۸۹: ۱۴۰۲)

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۱ . تابستان ۱۴۰۲
Urban managment
No.71 Summer 2023

یافته‌های پژوهش

در تحلیل انجام گرفته، ابعاد ماتریس در نرم‌افزار میک‌مک ۳۰ * ۳۰ بوده و تعداد تکرارها ۲ بار در نظر گرفته شده است. شاخص پرشدگی ماتریس نیز ۷۲.۶۶ درصد است که این میزان نشان‌دهنده‌ی آن است که بیش از ۷۲.۶۶ درصد، موارد بر یکدیگر تأثیر گذاشته‌اند. از مجموع ۶۵۴ رابطه؛ ۲۴۶ رابطه دارای اثرات متقاطع صفر، ۲۶۶ رابطه دارای اثرات متقاطع ۱، ۱۶۰ رابطه دارای اثرات متقاطع ۲ و ۲۲۸ رابطه دارای اثرات متقاطع ۳ هستند.

جدول ۴: تحلیل اولیه‌ی داده‌های ماتریس اثرات متقابل

شاخص	ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	صفر	یک	دو	سه	جمع	درصد پرشدگی
مقدار	۳۰*۳۰	۲	۲۴۶	۲۶۶	۱۶۰	۲۲۸	۶۵۴	۷۲/۶۶

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

در جواب سؤال پژوهش حاضر، رضایت‌مندی سکونتی مردم محله عباس‌آباد (سنندج) در چه وضعیتی (پایدار و ناپایدار) قرار دارد است؟ متغیرهای تعیین‌کننده یا تأثیرگذار، اصلی‌ترین متغیرهای تأثیرگذارند که میزان تأثیرپذیری آن‌ها به نسبت تأثیرگذاری‌شان بسیار کمتر است. آن‌ها در ناحیه‌ی شمال‌غرب صفحه‌ی پراکندگی قرار دارند و پایداری سیستم نیز به شدت به آن‌ها وابسته است. این متغیرها به‌عنوان متغیرهای کلیدی و تعیین‌کننده‌ی رفتار سیستم محسوب می‌شوند. در بین ۳۰ عامل مورد مطالعه، شاخص‌های وجود گروه‌های مدنی، تمرکز دولت بر فساد، مبارزه با فساد و کج‌روی‌ها، مسئولیت‌پذیری در برابر وظایف محوله، ترویج نظام‌های آموزشی مردمی، مشارکت در سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی، انجمن‌های عمومی به‌عنوان متغیر تأثیرگذار و شاخص‌های برخورد یکسان با فعالیت‌های غیرقانونی، برابری جنسیتی، اقدامات مثبت برای نیازمندان، حق دسترسی به اطلاعات عمومی، انتشار عمومی قراردادها، احساس مسئولیت جهت رونق فعالیت‌های تجاری، مدیریت خوب منابع محلی، فرصت برابر برای دریافت خدمات، توجه دولت به همه اقشار، نظرخواهی همگانی، مستندسازی اطلاعات و تصمیم‌گیری‌ها به‌عنوان متغیرهای تأثیرپذیر و شاخص‌های مشارکت در سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی، تشکل‌های مردمی، همکاری بین محلی، مقدار بودجه‌های سرمایه‌گذاری شده، درگیر کردن عموم مردم در جلسات، حضور مداوم مسئولین و مقامات محلی به‌عنوان متغیرهای هدف و شاخص‌های نظرسنجی‌های مردی از رضایتمندی سکونتی، اعتراف به خطا و اشتباه مدیریتی، استانداردهای عملکردی منتشر شده، امکان ثبت و پیگیری شکایت‌های مردمی، اقدامات مثبت برای زنان و تقسیم عادلانه برنامه‌های عملیاتی به‌عنوان متغیرهای مستقل شناخته شدند و به صورت کلی در وضعیت ناپایداری قرار گرفته‌اند؛ که در شکل (۲) قابل مشاهده می‌باشد.

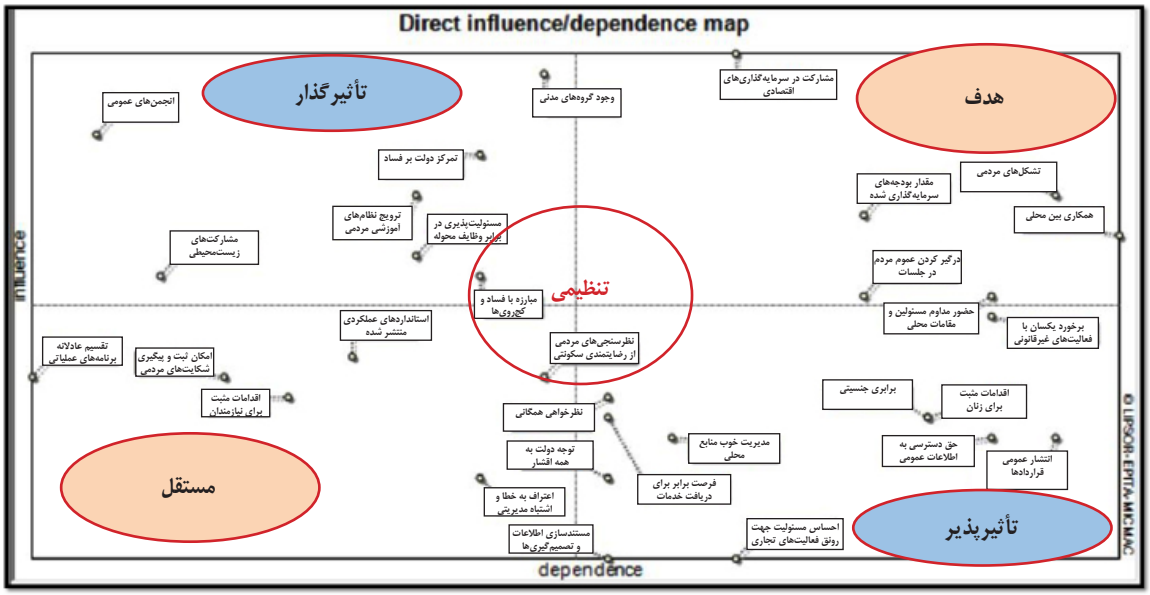
[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

جدول ۵: میزان تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم متغیرها

ردیف	بعد	متغیر	اثرات مستقیم		اثرات غیرمستقیم	
			تأثیرگذاری	تأثیرپذیری	تأثیرگذاری	تأثیرپذیری
۱	مشارکت	وجود گروه‌های مدنی	۵۵	۴۱	۷۳۸۸۲	۹۷۸۵۲
۲		مشارکت در سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی	۵۶	۴۴	۷۶۰۹۵	۹۹۹۰۱
۳		انجمن‌های عمومی	۵۲	۳۴	۶۲۵۰۲	۹۴۸۱۰
۴		تشکل‌های مردمی	۴۹	۴۹	۸۶۸۰۹	۹۰۴۸۵
۵		همکاری بین محلی	۴۷	۵۰	۹۰۴۵۶	۸۴۷۰۱
۶		مشارکت‌های زیست‌محیطی	۴۵	۳۵	۶۳۰۵۴	۸۰۲۶۰
۷	عدالت	نظرخواهی همگانی	۳۹	۴۲	۷۴۶۶۳	۶۷۹۴۵
۸		برابری جنسیتی	۳۸	۴۷	۸۲۵۶۲	۶۵۴۶۷
۹		تقسیم عادلانه برنامه‌های عملیاتی	۴۱	۳۳	۵۹۹۶۹	۷۰۵۷۰
۱۰		برخورد یکسان با فعالیت‌های غیرقانونی	۴۳	۴۸	۸۴۷۵۸	۷۸۳۶۸
۱۱		توجه دولت به همه اقشار	۳۵	۴۲	۷۵۴۵۳	۶۴۳۸۳
۱۲		اقدامات مثبت برای زنان	۳۸	۴۷	۸۲۶۹۲	۶۴۹۰۳
۱۳		اقدامات مثبت برای نیازمندان	۳۹	۳۷	۶۶۱۵۱	۶۸۶۰۰
۱۴		فرصت برابر برای دریافت خدمات	۳۸	۴۲	۷۵۰۸۱	۶۶۸۵۹
۱۵	اثربخشی	نظرسنجی‌های مردمی از رضایتمندی سکونتی	۴۰	۴۱	۷۳۴۱۳	۷۱۷۱۹
۱۶		مدیریت خوب منابع محلی	۳۷	۴۳	۷۷۱۷۰	۶۶۱۷۶
۱۷		استانداردهای عملکردی منتشر شده	۴۱	۳۸	۶۸۴۴۰	۷۴۹۱۷
۱۸		مقدار بودجه‌های سرمایه‌گذاری شده	۴۸	۴۶	۸۲۳۶۴	۸۶۵۳۰
۱۹		حضور مداوم مسئولین و مقامات محلی	۴۴	۴۸	۸۵۸۸۸	۷۸۸۳۱
۲۰	شفافیت	حق دسترسی به اطلاعات عمومی	۳۷	۴۸	۸۶۲۱۱	۶۹۰۶۶
۲۱		انتشار عمومی قراردادها	۳۷	۴۹	۸۵۶۸۵	۶۶۸۹۸
۲۲		امکان ثبت و پیگیری شکایت‌های مردمی	۴۰	۳۶	۶۵۱۲۸	۷۱۰۰۸
۲۳		مستندسازی اطلاعات و تصمیم‌گیری‌ها	۳۱	۴۲	۷۴۴۱۳	۵۳۷۲۸
۲۴		درگیر کردن عموم مردم در جلسات	۴۴	۴۶	۸۱۷۴۵	۷۶۱۱۲
۲۵	مسئولیت‌پذیری	تمرکز دولت بر فساد	۵۱	۴۰	۷۲۸۴۹	۹۱۳۵۱
۲۶		ترویج نظام‌های آموزشی مردمی	۴۹	۳۹	۷۰۴۳۲	۸۷۹۱۰
۲۷		مبارزه با فساد و کج‌روی‌ها	۴۵	۴۰	۷۲۷۱۷	۷۸۷۳۲
۲۸		مسئولیت‌پذیری در برابر وظایف محوله	۴۶	۳۹	۶۹۴۳۸	۸۳۴۷۵
۲۹		احساس مسئولیت جهت رونق فعالیت‌های تجاری	۳۱	۴۴	۷۸۵۰۸	۵۷۹۶۳
۳۰		اعتراف به خطا و اشتباه مدیریتی	۳۵	۴۰	۷۱۷۴۹	۶۰۷۲۹

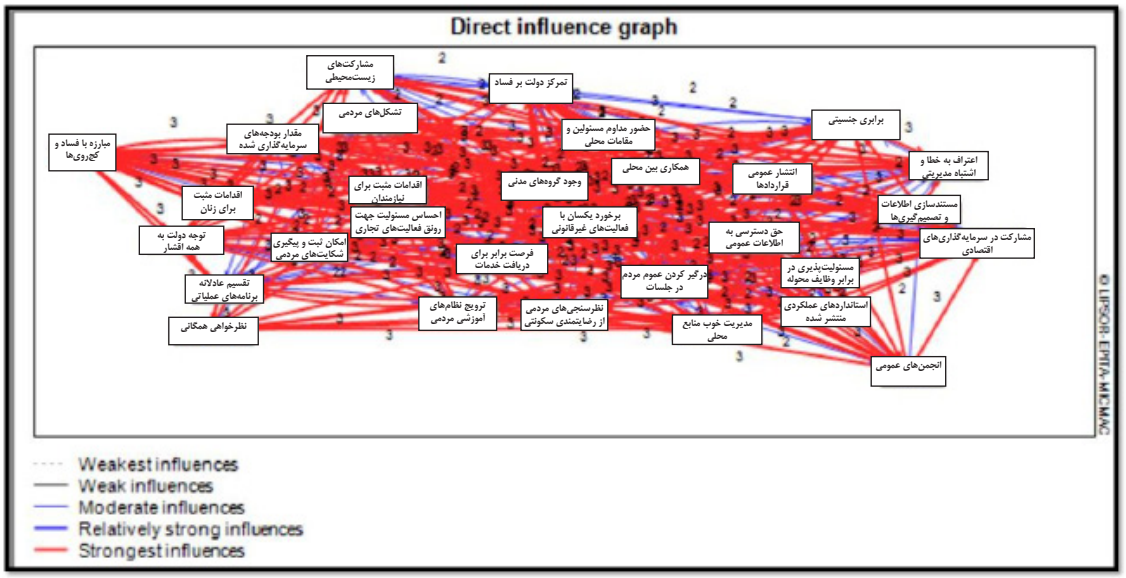
منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

شکل ۲: وضعیت قرارگیری عوامل در محور تأثیرگذاری-تأثیرپذیری (منبع: یافته‌های تحقیق)

چگونگی و نحوه‌ی روابط مستقیم و غیرمستقیم هرکدام از متغیرهای شناسایی شده در نرم‌افزار میک‌مک، در پوشش ۵۰ درصدی مورد تحلیل قرار گرفتند. هرکدام از این پوشش‌ها، روابط ضعیف، میانه و قوی بین متغیرها را نشان می‌دهد. چون پوشش ۵۰ درصد تمامی تأثیرات متغیرها را از بسیار ضعیف نشان می‌دهد.

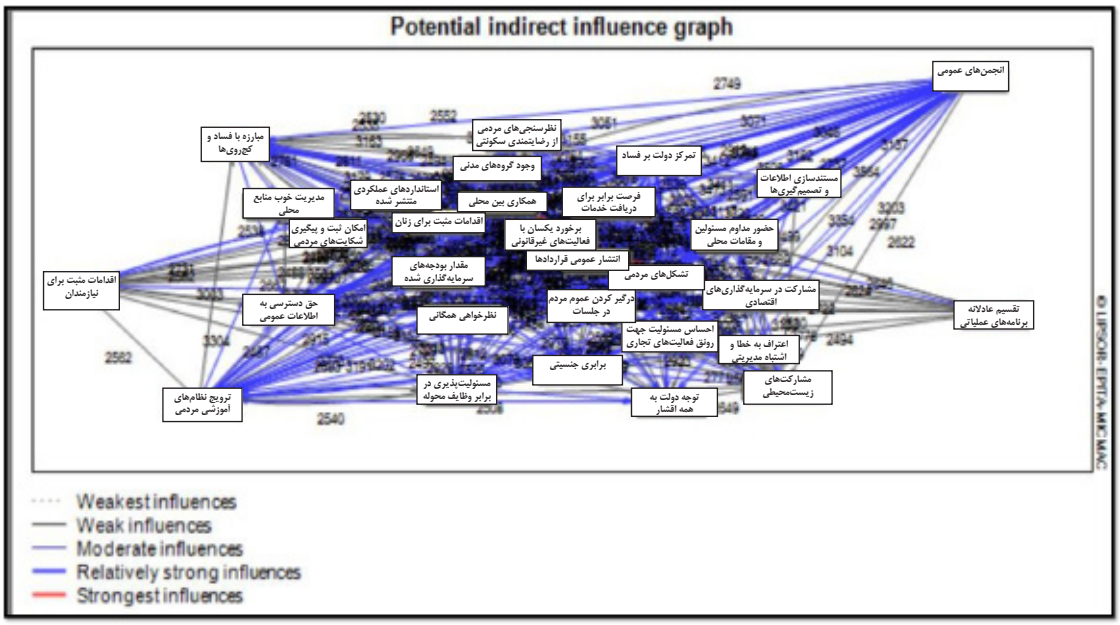
شکل ۳: گراف چرخه‌ی اثرگذاری مستقیم با پوشش ۵۰ درصد عوامل (منبع: یافته‌های تحقیق)

گراف اثرگذاری نشان‌دهنده‌ی روابط بین متغیرها و چگونگی اثرگذاری آن‌ها بر یکدیگر است. این گراف در قالب خطوط قرمز و آبی نشان داده می‌شود. در این گراف اندازه‌گیری تأثیرات بسیار ضعیف، تأثیرات ضعیف، تأثیرات متوسط (میانه)، تأثیرات نسبتاً قوی و تأثیرات بسیار قوی وجود دارد. در واقع، خطوط قرمز نشان‌دهنده‌ی اثرگذاری شدید عوامل بر همدیگر است و خطوط آبی، با تفاوت در ضخامت، روابط متوسط تا ضعیف را نشان می‌دهد. در مرحله‌ی بعدی برای استخراج عوامل پیشران، به جابه‌جایی و همچنین رتبه‌بندی متغیرهای موردنظر به لحاظ تأثیرگذاری و تأثیرپذیری

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۱ . تابستان ۱۴۰۲
Urban managment
No.71 Summer 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

(مستقیم و غیرمستقیم) پرداخته می‌شود. با توجه به اینکه برای محاسبات اثرهای غیرمستقیم نرم‌افزار ماتریس را چند بار به توان می‌رساند، جمع اثرگذاری و اثرپذیری‌های غیرمستقیم اعداد چندرقمی درمی‌آید و مقایسه‌ی آن با اثرهای مستقیم دشوار می‌شود. برای رفع این مشکل نرم‌افزار، جدول سهم عوامل براساس اثرهای مستقیم و غیرمستقیم را در مقیاس ۱۰ هزار ارائه می‌دهد. بر این اساس، مجموع اثرگذاری و اثرپذیری‌ها ۱۰ هزار محاسبه شده و سهم هرکدام از عوامل از این عدد نشان‌دهنده‌ی سهم آن از کل سیستم است.

شکل ۴: گراف چرخه‌ی اثرگذاری غیرمستقیم با پوشش ۵۰ درصد عوامل (منبع: یافته‌های تحقیق)

جدول ۶: امتیاز نهایی متغیرهای مستقیم و غیرمستقیم

متغیر	امتیاز نهایی		
	تأثیرگذاری مستقیم	تأثیرگذاری غیرمستقیم	تأثیرگذاری مستقیم
مشارکت در سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی	۵۶	۷۶۰۹۵	۱
وجود گروه‌های مدنی	۵۵	۷۳۸۸۲	۲
انجمن‌های عمومی	۵۲	۶۲۵۰۲	۳
تمرکز دولت بر فساد	۵۱	۷۲۸۴۹	۴
تشکل‌های مردمی	۴۹	۸۶۸۰۹	۵
ترویج نظام‌های آموزشی مردمی	۴۹	۷۰۴۳۲	۶
مقدار بودجه‌های سرمایه‌گذاری شده	۴۸	۸۲۳۶۴	۷
همکاری بین محلی	۴۷	۹۰۴۵۶	۸
مسئولیت‌پذیری در برابر وظایف محوله	۴۶	۶۹۴۳۸	۹
مبارزه با فساد و کج‌روی‌ها	۴۵	۷۲۷۱۷	۱۰

منبع: یافته‌های تحقیق

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

نتیجه‌گیری

ارزیابی الگوهای مختلف سکونت شهری با توجه به حکمروایی خوب شهری و رضایتمندی ساکنان آن یکی از ابعاد مهم مطالعات شهری در دهه‌های اخیر به شمار می‌رود. در این پژوهش ۳۰ عامل به‌عنوان عوامل مؤثر در رضایت‌مندی سکونتی محله عباس‌آباد با توجه به مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهری شناسایی و با استفاده از نرم‌افزار کمی میک‌مک مورد تجزیه‌وتحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که متغیرهای ابعاد مشارکت با میانگین وزنی ۶۶/۵۰ بیشترین و ابعاد شفافیت با میانگین وزنی ۸/۳۷ کمترین تأثیرگذاری را بر رضایت‌مندی سکونتی ناحیه عباس‌آباد داشته‌اند که در این میان شاخص‌های وجود گروه‌های مدنی، تمرکز دولت بر فساد، مبارزه با فساد و کج‌روی‌ها، مسئولیت‌پذیری در برابر وظایف محوله، ترویج نظام‌های آموزشی مردمی، مشارکت در سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی، انجمن‌های عمومی به‌عنوان متغیر تأثیرگذار و شاخص‌های برخورد یکسان با فعالیت‌های غیرقانونی، برابری جنسیتی، اقدامات مثبت برای نیازمندان، حق دسترسی به اطلاعات عمومی، انتشار عمومی قراردادها، احساس مسئولیت جهت رونق فعالیت‌های تجاری، مدیریت خوب منابع محلی، فرصت برابر برای دریافت خدمات، توجه دولت به همه اقشار، نظرخواهی همگانی، مستندسازی اطلاعات و تصمیم‌گیری‌ها به‌عنوان متغیرهای تأثیرپذیر و شاخص‌های مشارکت در سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی، تشکل‌های مردمی، همکاری بین محلی، مقدار بودجه‌های سرمایه‌گذاری شده، درگیر کردن عموم مردم در جلسات، حضور مداوم مسئولین و مقامات محلی به‌عنوان متغیرهای هدف و شاخص‌های نظرسنجی‌های مردی از رضایتمندی سکونتی، اعتراف به خطا و اشتباه مدیریتی، استانداردهای عملکردی منتشر شده، امکان ثبت و پیگیری شکایت‌های مردمی، اقدامات مثبت برای زنان و تقسیم عادلانه برنامه‌های عملیاتی به‌عنوان متغیرهای مستقل شناخته شدند و به صورت کلی در وضعیت ناپایداری قرار گرفته‌اند. در بین متغیرهای موجود بیشترین امتیاز نهایی با تأثیرگذاری مستقیم به ترتیب رتبه ۹-۱، به متغیرهای (مشارکت در سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی، وجود گروه‌های مدنی، انجمن‌های عمومی، تمرکز دولت بر فساد، تشکل‌های مردمی، ترویج نظام‌های آموزشی مردمی، مقدار بودجه‌های سرمایه‌گذاری شده، همکاری بین محلی، مسئولیت‌پذیری در برابر وظایف محوله) به ترتیب با ارزش عددی (۵۶، ۵۵، ۵۲، ۵۱، ۴۹، ۴۹، ۴۸، ۴۷، ۴۶) درجه و رتبه‌بندی شدند.

منابع

- بیروتی، علی. زیاری، کرامت‌اله و سلطان‌زاده، حسین (۱۴۰۰). ارزیابی و تحلیل وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر گناوه). دانش شهرسازی، دوره ۵، شماره ۲، صص ۹۴-۷۹.
- ثمین شریفی میاوقی، ابراهیم. یعقوبی سنقرچی، معصومه و حق‌لسان، مسعود (۱۳۹۸). ارزیابی مؤلفه‌های ارزشی معماری مسکن مطلوب بر اساس نظام معرفتی اسلام (نمونه موردی: خانه‌های معاصر ارومیه)، نشریه علمی آموزش و ارزشیابی، سال دوازدهم، شماره ۴۸، ص ۶۲-۳۳.
- حاتمی نژاد، حسین. همقدم، نوشا و کانونی، رضا (۱۴۰۰). واکاوی مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهری در ایجاد رضایتمندی سکونتی با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: شهر رشت)، نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۲۶، شماره ۸۱، فصل پاییز، ص ۶۱-۴۳.
- خاتون‌آبادی، احمد. صابری، زیبا و ابراهیمی، محمدصادق (۱۳۹۰). میزان رضایت‌مندی ساکنان از کیفیت محیط سکونتی (مطالعه موردی: روستاشهر عاشق‌آباد)، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۴، شماره ۱، بهار ۱۳۹۰، ص ۸۳ -۹۹.
- ساسان‌پور، فرزانه. فاریابی، علیرضا. جوشن‌پور، محمد و رمضانی، یحیی (۱۴۰۱). واکاوی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری (موردمطالعه: منطقه ۱۶ شهر تهران)، اقتصاد و مدیریت شهری، شماره ۳۸، ص ۱۵۹-۱۴۷.
- صرافی، مظفر. توکلی‌نیا، جمیله و رضایی، فرشته (۱۳۹۹). بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری (نمونه موردی: کلانشهر تهران)، نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۲۵، شماره ۷۷، فصل پاییز، ص ۱۳۰-۱۱۳.
- صلواتی، سامان. علوی، سید علی. کریمی، بهار و رمضانپور، خاطره (۱۴۰۲)، آینده‌نگاری برنامه‌ریزی مسکن مناسب اقشار آسیب‌پذیر شهری (مورد پژوهشی: ناحیه منفصل شهری نایسر، سنندج)، اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری، شماره ۴، پیاپی ۱، بهار، صص ۱۸۰ – ۱۹۶.
- علیزاده، امین. ستاری ساربانقلی، حسن و قره‌بگلو، مینو (۱۳۹۵). چهارچوب نظری سنجش معیارهای رضایتمندی سکونتی با رهیافت روانشناسی دین از دیدگاه شناخت‌شناسی، مدیریت شهری، شماره ۴۹، زمستان ۹۶، صص ۳۰۹ – ۳۲۹.
- قاسمی، حبیب. میری، غلامرضا و حافظ رضازاده، معصومه (۱۴۰۰)، واسنجی تأثیر حکمروایی خوب شهری بر بازآفرینی بافت فرسوده در مناطق شهری (مطالعه موردی: شهرضا)، فصلنامه علمی – پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوازدهم، شماره ۱، ص ۶۳۹-۶۵۳.
- مشکینی، ابوالفضل. ربانی، طاها. افتخاری، رکن‌الدین و رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۸). آینده‌نگاری حکمروایی، بسط مفهوم و آینده حکمروایی کلانشهر تهران، پژوهش‌های جغرافیای شهری، دوره ۷، شماره ۳، پاییز ۹۸، ص ۴۳۱ – ۴۵۳.
- نظم‌فر، حسین. سعدلونیا، حسین و طهماسبی، فرخ (۱۳۹۶). جایگاه حکمروایی مطلوب شهری در اسناد قانونی فرادست و پایین‌دست توسعه ایران، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال بیست‌وهفتم، شماره یکصدوچهارم، صص ۲۶۵ – ۲۸۹.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۱ . تابستان ۱۴۰۲
Urban managment
No.71 Summer 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

- Philips ‹D. O. (2004). Factors influencing older persons› residential satisfaction in big and densely populated cities in Asia: a case study in Hong Kong. Ageing International467 (1)29 ‹.
- Pierre, J. (2005). "Comparative Urban Governance: Uncovering Complex Causalities." Urban Affairs Review 40 (4): 446–62.
- Rakod, C. (2001). forget planning‹put politics first? priorities for urban management in developing countries. journal of JAGl. volume 3, Issue 3.
- Rhodes, R. A. W. (2007). "Understanding Governance: Ten Years On." Organization Studies 28 (8): 1243–64.
- Rowles ‹G. (2006). Commentary: a house is not a home‹ but can it become? The Many Faces of Health ‹Competence and Well-Being in Old Age 2532.
- Schwab, B., D. Kubler and S. Walti (2001). "Metropolitan Governance and Democracy in Switzerland", Paper Prepared for the Workshops: Governance and Democratic Legitimacy at the 29th ECPR Joint Session of Workshops, Gronobel, 6-11 April.
- Soylu, C (2023). Predictors of domain-specific and global life satisfaction across the first half of life: which domains of life satisfaction are the most important for global life satisfaction? Current Psychology, January 2023. DOI:10.1007/s12144-022-04161-0
- Stoker, G. (2000). "Urban Political Science and the Challenge of Urban Governance." In Perspectives on Governance, edited by J. Pierre, 91–109. Oxford: Oxford Univ. Press.
– Stoker, G. (2011). "Was Local Governance Such a Good Idea? A Global Comparative Perspective." Public Administration 89 (1): 15–31.
- Swyndegouw, E. (2005). "Governance Innovation and the Citizen: The Janus Face of Governance-beyond-the-State." Urban Studies 42 (11): 1991–2006.
- UN- HABITAT. (2009). Urban Governance index (UGI) a tool to measure progress in achieving good urban governance. www.un habitat.org.
- UNDP. (2002). Governance unit Jakarta introducing good local governance.
- World Bank. (2012). The Worldwide Governance Indicators. From: http//:info.worldbank.org/governanc4e/wgi/index.asp .Accessed2012/8/5 .
- Ye, Ch., Pan, J & Liu, zh (2022). The historical logics and geographical patterns of rural-urban governance in China, 1226 Journal of Geographical Sciences, 32(7):1225-1240. DOI:10.1007/s11442-022-1994-5
- Meyer, A., Auriacombe, Ch (2019). Good Urban Governance and City Resilience: An Afrocentric Approach to Sustainable Development, Sustainability 2019, 11, 5514, Pp 1-17. doi:10.3390/su11195514
- Stahnke, B (2022). The meaning of life satisfaction, European Journal of Applied Positive Psychology, Vol 6, Article 5, Pp 1-5.
– Addink, H (2019) Good governance: Concept and context, Oxford, UK: Oxford University Press.
- Badach, J., Dymnicka, M (2017). Concept of 'Good Urban Governance' and Its Application in Sustainable Urban Planning, IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, 245, 082017. doi:10.1088/1757-899X/245/8/082017
- Bevir, M. (2010). Democratic Governance. Princeton: Princeton Univ. Press.
- Bhaduri, S (2020). Unit-2 Urban Management and Management of Urban Services. New Delhi: Indira Gandhi National Open University.
- Biswas, R., Jana, A., Arya, K & Ramamritham, K (2019). A good-governance framework for urban management, Journal of Urban Management 8, Pp 225–236.
- Fu. Q. (2018). Bringing Urban Governance Back in: Neighborhood Conflicts and Depression, Social Science and Medicine, No. 196: 1–9
- Hajer, M., and H. Wagenaar, eds. (2003). Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Haus, M., H. Heinelt, and M. Stewart, eds. (2005). Urban Governance and Democracy. London: Routledge.
- Heinelt, H., D. Sweeting, and P. Gemitis, eds. (2006). Legitimacy and Urban Governance. London: Routledge.
- Hendriks, F (2014). Understanding Good Urban Governance: Essentials, Shifts, and Values, Urban Affairs Review, Vol. 50(4) 553–576.
- Jian, Kh, H (2006). Research on Residential Lifestyles in Japanese Cities from the Viewpoints of Residential Preference, Residential Choice and Residential Satisfaction, Landscape and Urban Planning, 78,165-178.
- Jones, B., & Bull, A. (2006). Governance and social capital in urban regeneration: A comparison between Bristol and Naples. Urban Studies. Vol 43, No.4, Pp63-76.
- Jose, A. de Oliveira, P. Doll, Ch, Balaban, O, (2013). Green economy and governance in cities:assessing good governance in key urban economic processes, Journal of Cleaner Production, No.58, PP 138-152.
- Kedogo, Joseph. & Sandholz, Simone. & Hamhaber, Johannes. (2010) Good Urban Governance ,Actors 'Relations and Paradigms: Lessons from Nairobi, Kenya, and Recife, Brazil46 ,th ISOCARP Congress.2010
- Kjaer, A. M. (2004). Governance. Oxford, UK: Polity Press.
- Mc.Carney, P. & et al (1995)."Towards and Understanding of Governance: The emergency of an idea and its implications four urban research in developing countries. the university of Toronto.
- Meyer, A., Auriacombe, Ch (2019). Good Urban Governance and City Resilience: An Afrocentric Approach to Sustainable Development, Sustainability 2019, 11, 5514, Pp 1-17. doi:10.3390/su11195514
- Peters, B. G., and J. Pierre. (1998). "Governance without Government? Rethinking Public Administration." Journal of Public Administration Research and Theory 8 (2): 223–43.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]